

Соколёнок

5/2021

СЕНТЯБРЬ – ОКТЯБРЬ

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

5 октябрь – Муаллимдин югыя

„Гьурметлу балогяр!
Квез цийи клелдай
йис мубаракрай!“

Абдулкадир Сайдулов

Аял физва школадиз

Чими югъ я, гьульшан тир,
Экуьнин вахт,
Рагъ акьуна шагъвар аваз,
Цуьк кIвахъзава таралай.
Чехи диде айвандик ква
Кефи шад яз;
Гъил юзуриз,
Къил юзуриз
КIелиз физвай аялриз.
Хъуьрез, хъуьрез аял физва
Школадиз.
Цуьк гъилеваз, тарс эзберна,
Шиир чирна хуралай.
– Дяве тахъуй, ислягъвал хъуй,
Акьуллу хъуй аялдикай
Фикир ийиз-ийиз
Физва баде хиялриз.

Селли

Расим Ђаџи

ВОЈСОЊ ЭКУВ ГЪЕД

Чи хзанда пуд кас авай. Зи вах, зи диде ва зун. Квез зи тІвар чидай хътинди туш – зи тІвар Сули я. Катрамаканда зун те-чир касни авач. Заз жувакай ваъ, зи Селли вахакай ихтилатиз кІанзава.

...Диде кІвалахал хъайила, зунни Селли вах кІвале амуќьдай. Гъикъ-ван ацукъда кІвале? Югъ гъикІ акъ-удда? Вични гатун ярѓи югъ...

Са герен чи кІвалин чІередал ацукъна, пакаман раѓъ гайила, Селли ваха завай садлагъана хабар къа-дай:

– Сули? Аку-у, чан хва? Дуъз лаѓъ: ваз къурурнавай цІинияр кІанзавани, ваъ? Тадиз жаваб це – я ун, я ваъ!

– КІанзава! Валлагъ, кІанзава! – жаваб гудай за ва ахпа, Селли ваха садлагъана ихътин гаф хабар къуна лугъуз, са тІимил чашмишни жедай. – Лаѓъ абур гъинватІа! Лаѓъ гила, хабар къуначиз кІандай! Лаѓъ гила...

– АкІ ятІа, сив ахъая, чан хва... Авайди са шумуд цІини я. За абур ви сивиз вегъида... Ахъайзавани сив?

Сив са чІиб ахъайна, вилерни мичІна, зун Селли вахан вилик акъ-ваздай, ва ада зи сивиз – къуранвай цІинияр ваъ (мад вучда, алатай кар я, за хиве къазва), лап лишан къаз, бацІидин цІимилар вегъедай.

Заз Селли вахан и фенд гуъѓуъ-най, сивевайди жакъвадайла, Селли

вах хъуредайла, чир жедай ва зун мадни сив ахъайна, Селли вахал гадар жедай. Адай ахътин гъараяр ахъатдай хъи, на лугъудай, адал за, гъвечли стхади, ваъ, жанавурди гъжумнава...

– Э-эй-й! Сив кIев ая лугъузва за ваз! Сули! Сив кIеви ая! Аку-у, чан хва, за ви сарар вири авадарда гъа-а яна! Сив кIеви ая, Сули!

Ахпа чун, зунни Селли вах, са герен хъел жедай. Хъел жедай чун, амма чи хъел хъун яргъалди фидачир. Са арадилай меслят хъхъана, чун къведни санал куъчедихъди рекъе гъатдай. Селли вах вилик, зун адан къулухъ. Чун къведни санал, къил чиле туна, цилерихъ, къекъведай. Машмашрин, шефтелрин, алучайрин...

– Жагъундин кIаниз хъсандиз килиг, Сули, – тапшурмишдай Селли ваха. – Чехибур ацукъдай чкайриз хъсандиз

килиг. – Чехибуру, цилер хкудиз неда. Чна хъиз, цилерни кваз ваъ...

Заз цилер тек-туък жагъидай, амма Селли вах регъимлу вах тир, ада ви-чиз жагъай цил къванцивди хана, хвех къве патахъ пайна, са пай вичи, са пай за тIуъна куътягъайла, чина хъвер аваз, тадиз хабар къадай:

– ГъикI я, Сулли стха чан? Ширин яни? Дуъз лагъ, ширин яни? Им маш-машдин цил тир гъа-а! Чир хъанани?

Акъван хвех ширин жедай, акъван ширин... Зун гафни рахаз тежез, а цил жагъай чкадиз килигиз амукъдай. Белки, сад мадни жагъидайтIа?

– Виртни икъван ширин жечир, – гужа-гуж жаваб гудай за эхирни.

Ахпа чун къведни санал кIвализ хкъведай.

Хтана кIвализ, зун чи къавун чередал ацукъдай. Селли вах – кIвалин

вилик квай хтун тарцик. Чи аскІан къавал купІарикай эцигнавай хара жедай, за а хара верчери хасарат авуникай хуьдай, Селли ваха лагъайтІа, ацукъна хтун тарцик, вири Катрамакандиз ван жедайвал, зил сесиналда мани лугъудай. Ада вичи тукІуьрнавай мани:

*Къацу хутар хъипи хъана чи тарце-е-е-ел,
Душман рекъиз феи чи дах хтана-а-ач...*

Рагъ акІайла, чна кІвалахдилай хкведай чи диде гуьзлемишдай. Чалай вилик ам къаршиламишиз чи псиди куьчедиз чукурдай. Вичин шукІуь тум тик къуна, ам кІвализ хквезвай дидедин кІвачера аруш жедай.

Гъатта гъелени хъуртал фите-рикай са вуч ятІани жагъурзавай цицІибарни, верчерни, вири санал, чукуриз-чукуриз, дидедин сес ван хъана, тадиз гъаятдти хкведай.

Диде кІвалахдилай хтай легъ-зеда чун вири бахтавар жедай. Псини, цІицІибарни, верчерни...

– Ой, ой-ой! Чан дидедин шекердикай битмиш хъайи цириб-цириб цицІиба-ар! – лугъудай дидеди мегърибан сесиналди. Ада чунин инжиклу ийидачир. – Ой-ой-ой! Чан дидедин лацу катран уьтквем шарага-ар, уьтквем шарагар! Икъван акъуллу, икъван камаллу куьн дидедиз гъинай жагъанатІа? Ой-ой-ой! Гишин хъанани? Исятда дидеди квез фу гуда!

Нянин хуьрек тІуьна, чун вири санал къакъан къавал ксудай. На лугъуда, чи хтун тарцелай авахънавай цуьквер я, – гъакъван цавун тагъда гъетер жедай...

А гъетерин арада зи Селли вахаз талукъ са гъедни авай. Селли вахан хуси гъед!.. А гъед Селли ваха гъич садрани муькуь гъетерихъ галаз кака-дардачир.

Зазни Селли вахан хуси гъед хъсандиз чир хъанвай. Дидени Селли вах ахвариз фейила, зун гъелени гъетериз килигиз амуькдавай. «Яраб и цава шумуд гъед аватIа? Нивай лугъуз жедатIа. Анжах са Насруллагъ муаллимдиз чир хъун мумкин я. Зи Селли вах и дуьньядал виридалайни бахтлу руш хъун патал за вуч авун герек ятIа? Яраб чи хтун тарцел хутар пара алатIа, тахъайтIа и цава гъетер пара аватIа».

Йифен са арада заз акI жедай хъи, на лугъуда, са ни ятIани, чунни, чи кIвални эчIязава. Чаз лайлаярни язава... За вилер ахъайдай...

Вилер ахъагъайла, заз чи кIвалин чIередин патав атанвай Селли вахан

хуси гъед аквадай. Ада чаз манияр лугъудай. Амма вучиз ятIани, адан сес чи дидедин сесиназ ухшарди жедай...

Селли вах...

Садра гъикI ятIани, вучиз ятIани зи Селли вах азарлу хъанай.

Чи диде, гъамиша хъиз, кIвалахал фенвай, Селли вах хтун тарцик месел къатканвай, зани адал ацукъзавай тIветIвер чукурзавай.

– Ви гъинаг тIазва, я Селли вах? – жузунай за. – Лагъ заз, ви чандиз вуч кIанзаватIа... Лагъ, чан Селли вах, за жагъурда ваз...

Селли ваха вичин яхун, шуькIуь гъиливди зи гардан къужахламишнаи ва зайиф сесиналди кушкуншнай:

– Вун пара хъсан стха я, Сули...

– За вун мад садрани кIасдач, Селли вах, – лагъанай за. – Лагъ, ви чандиз вуч кIанзаватIа... Лагъ, чан Селли вах, за жагъурда ваз...

– Зи чандиз мурк кІанзава,
Сули стха, – лагъанай Селли
ваха.

Цегърен хамуникай цван-
вай чантани къачуна, зун ре-
къе гъатнай.

Са къил Шагъ дагъдин
кукІушдихъ. Селли вахаз
мурк гъиз.

Лацу циферилай винаина,
Шагъ дагъдин лап кукІушдал
виш йисарин муркІари, шуъ-
шейри хъиз, цІарцІар гузвай.

Фена, фена, эхирни са яй-
лахдив агакъайла, гъич ха-
барни авачиз, зун кицІери
чпин юкъва тунай. Туна чпин
юкъва, керкетІ тумар юзуриз,
кицІер зи вилин къенез ки-
лигзавай. Вуч ятІа, на лугъу-
ди, хабаркъаз кІанзава. Вучда
вуна ихътин тартайри ви рехъ
атІайла? Эхирни зи патав чу-
бан атана акъатнай. Гъелбет-
да, зун гъиниз физвайди ятІа,
нин аял ятІа чириз.

За адаз лагъанай хъи, ам
исятда чи хтун тарцик къат-
канва, адаз мурк кІанзава.
Зун адаз мург гъиз, Шагъ
дагъдиз хкаж жезвай, амма
амп ийиз, и кицІери зи рехъ
атІанва, и кІеретІ залай алу-
да, чан чубан халу.

Чубанди зун чпин пунай-
рал хутахнай. Хутахайла пу-
найрал, са маса чубанди заз
къве ккІал ниси ганай, лап
гъутар хътин... За абур къве
ккІални санал зи Селли вах
патал чантада тунай. Гъа и
арада зун пунадал гъайи же-
гъил чубан агъуз, дерин къу-
будиз эвичІнай ва арада анай
чеб патал хуъзвай бузханадай

муркІадин зурба са кЪаяб гЪана, зав ву-
ганай...

Амма, зун хуъруз хтана агакЪай-
ла, геж хЪанвай. Селли вахан сивел
тІветІвер алтІуш хЪанвай ...

За гЪайи нисини мурк Селли вахан
къисмет хЪаначир...

ГЪа йикЪалай зи рикІел ва гЪакІ
зи мецел фад куькІвена, гЪасятда экв
гана, ва ахпа хабарни авачиз хкахЪдай
цІайлапан хЪтин тІвар алама...

Селли вах...

Ам вич чахЪ галаз амачтІани, адан
мани гЪамишалугЪ чи кІвале, чи уьмуьр-
да, чахЪ галаз санал амазма... Зи Селли
вахан куьруь, бегЪемдиз туькІуьризни
тахЪай мани... Ада гилани зи япара ван-
зама, ада зи несилрин япарани ван ийи-
да...

*КЪацу хутар хЪипи хЪана чи тарце-л-ел,
Душман рекЪиз фейи чи дах хтана-а-ач...*

Селли вахан мани...

Виридалайни багЪа мани, виридай-
лайни масан мани.

Селли вахан виридалайни экуь ва
виридалайни гуьзел гЪедни цавун тагЪ-
дай чилиз килигзама... Яраб ам гЪеле-
ни – шумудни са йис алатзава – бицІи
СеллидихЪ кЪекЪезватІа. ГЪар йифиз.
ХуьтІуьзни, гатузни, гатфаризни, зу-
лузни... ГЪамиша.

Белки, Селли вахакай а гЪед хЪана,
ам гЪа яргЪал цаварай чи бахтавар уь-
муьрдиз килигзаватІа? Нивай лугЪуз
жеда? А гЪед гила гЪар йифиз анжах
пакам къилъай экЪечІзава... Катрамакан-
дин винел акЪвазиз, ам къакЪан, къайи
ва чІулав цаварай са-са кІвализ тамаш-
зава... Амма гЪич са кІвалени адаз бицІи
Селли аквазмач, я Селли вахан – вичин
гЪед.

Я кЪе йифиз, я пака йифиз, я цІи, я
къведай йисуз...

Хуьруьн

Арбен Къардам

Гъвечли гадаяр

Гъеле вердиш тавунвай
Алаз хаму таярал,
Цавун ценек хкӀунвай
Чархарайни рагарай
Лув гузва чи гадайри,
Хуьруьн гъвечли гадайри.

Чизвач гъеле, дуньяда
Вуч гъахъ я вуч – къадагъа.
Чизва лекьрен какадай
Такъатдайди гъуьлягъар,
Эхъ, чизва чи гадайриз,
Хуьруьн гъвечли гадайриз.

Цаварихъ я инанмиш,
Гунагърихъай кичӀе я.
Пис тӀвар тавун къазанмиш
Гележегдин бине я.
Бине я чи гадайрин,
Хуьруьн гъвечли гадайрин.

Чехи жеда. Дерин тир
Сирерай кьил акъудда,
Чил, диде хъиз, шириндиз
Кузвай рикӀиз агудда
Хуьруьн гъвечли гадайри –
Чилин хайи рухвайри.

Гъар сада са пешедин
Иеси яз къуллугъда:
Аскер жеда уьлкведин,
Фяле жеда буругъда.
Цан цада чи гадайри,
Хуьруьн гъвечли гадайри.

Каинатчи жеда сад,
Амадаг яз гъетерин.

УстIар жеда са масад
Рекъеринни муькъверин.
Жагът ава чи гадайрихъ,
Хуьруьн гъвечи гадайрихъ.

Амма чеб гъи чилерал
ХъайитIани къуллгърал –
Чилин яргъал пипIера
Ва яцавун бушлухра –

РикI хадач чи гадайрин,
Хуьруьн гъвечи гадайрин.

Хайи чилни дидед чIал
Гъич рикIелай ракъурдач,
Хуьда руьгъдин милливал,
Тухумдин тIвар къацIурдач
Хуьруьн гъвечи гадайри,
Халис лезги гадайри!

ЖИВЕДИН ХАЛА

Живедин Хала,
Еке тир Хала,
Къенин югъди вун
Зи рикIел ала.

Авач ваз далда,
Авач мес-шалта.
Аяздин чуру
Жезва вал алтал.

Квахънава баюх,
ЧIаганва ви юкъ.
Йифез чка гуз
КъекъечIзава югъ.

Живедикай вун
ТуькIуьрай Гъарун
ЭкечIда месик,
Беден яз юргъун.

Тушиз мад герек,
Вири хуьруь экв
Туьхуьрда бирдан –
Амуькда вун тек.

Чидач ваз къекъевез,
Чидач ваз луькIевез.
ХъайитIа вучда
Къай эхиз тежез?

Куьчедал алай
Живедин Хала,
Къул авайтIа вахъ,
Цай твадай къула.

Йиф жеда яргъи.
Жив жеда гъуьргъуь.
...Гъарун къевез рикIел,
Жезва заз регъуь.

АКЪУЛ БАЛУГЪ

Тече

– Мурад, каникулар ваз куъчебацан хъухъ лагъана ганвани, яргъи югъди вун гъинавай?

– Вини мягъледавай Мислимат бадедин хтул Нурахъ галаз балугъар къаз вацІал фенвай.

– Нура Махачкъалада кІелзавайди туширни, ам хтанвани?

– Эхъ, диде. Амма тарсар кІелзавач лугъуз ам къвед лагъай йисуз вад лагъай классда тунва. Акъул-балугъ хъурай лугъуз ам хуъруъз хтанва.

– Хуъре ам акъул-балугъ гъикІ жеда?

– А кар бегъем зазни чидач. Амма шаз, ви рикІел аламатІа, адан чІехи стха Гъажини ЕГЭ-яр вахкуз хуъруъз хтанай. Акъул-балугъвилини аттестатни къачуна хъфей Гъажидикай гила студент хъанвалда.

– Шегъерда акъул-балугъ вучиз хъаначтІа абур?

– Заз чиз, диде, а шегъердин магазинрай къачузвай гиликъай балугърик са менфятни квач. Абуру къил пчІи ийизва. Хуъруън михъи вацІай къур кІизрийри акъул-балугъ ийизва.

– Ам ваз ни лагъана?

– Лагъай кас авач. Амма фагъум-фикир авурла, гъакІ акъатзава. Хуъруъз хтанмазди абурун 1-2-рикай 4-5-дар жезва.

– ГъикІ хъана къур кІизрияр?

– Пуд кІизри къуна, пуд хъсанвал ийидай мумкинвал хъана: сад лагъайди – кІеве гъатна хуъруъз хтанвай дустуниз куъмек; къвед лагъайди – Мислимат халадиз гъуърмет, пуд лагъайдини – хуъруън адлувал хкаж хъун.

– Яда, ваз и къатІунар ни чирна?

– КІизрийри, диде, кІизрийри. Вири гъайбатар чи вацІа авай кІизрийринбур я. Гъавилъй зи дневникда авайбур 4-5-дар я.

– Мурад, на зи къил михъиз элкъурна. А акъул-балугъ аттестатар тек чи мектеб куътягъайбуруз гузвани, муъкуъ хуърера, районара кІелайбуруз гузвачни?

– Чан диде, гила вуна и суалдалди зи къилни михъиз элкъурзава. Ви суалдиз жаваб гуз зун къе гъазур туш. Гишинни хъанва заз, галатни хъанва зун. Тарихдин тарсар гузвай Межид малим такунмаз завай ваз жаваб гуз жедач.

– Гъам, хва, дуъз меслят я, Межид малимдиз вири суалриз жавабар чида. Чи вацІавай кІизрийрикай рахайтІа, вун гъахъ я, абур тІуъникай зиян авач, амма тарсар кІел тавуртІа, кІизрийрихъ юкъ вегъеналди кар тукІуъдач.

Мурад Сагд

Камаллу типре рекъелай алатай рушар зыкI тамай акъуднайтIа, зъадакай хкеш

(Эвел алатай нумрада ава)

Шоколадрин тарифна,
Чун туквенрихъ илифна.
Булка-тунутI ширин тир,
Тарашиз чун кIвачин тир.

Ахпа санал ацукъна,
Чна сирер ачухна
Къилел атай краркай,
Валарик квай крчаркай.

Рахана чун тIипрекай
КIевевайла куъмекай,
Ада кIвализ хкайвал,
Чна сагърай лагъайвал.

Ихтилатрик кумаз чун
Дели хъана аяз цӀун,
ЭгечӀна ам эквер хаз,
Тек тарарин хилер хаз.

Аязди чин атӀузвай,
КӀвализ ахлад лугъузвай.
Маса чара тамукъай,
Чкадилай ацукъай
Къарагъна, чун чкӀизва,
Чун кӀвалериз хъфизва.

Спел рехи январди
Рагъуларна цавар чи,
Къаю туна, кӀеве чун,
Вири гъатна месе чун.

Пуд югъ я зун кӀвалеваз,
Лацу куъче рикӀеваз.
Туйтер тӀазва, рахазвач,
КӀвале гуьлуьт хразва.

Зи дуст рушар мектебда
Къил акъудиз метлебрай,
Зун лагъайтӀа дакӀардал
Рази хъанва аквардал.

Къаю чӀурна планар,
Хъвазва тукъуьл дарманар.
Кавалдик заз чимизва,
ТӀибни рикӀел хкизва.

Чи дидеяр, бубаяр,
Гъахъбур я куь тубаяр.
Куь тарсар кваз такъурла,
Къведа къилел жазаяр.

*Урус чӀалай элкъуьрайди
З.Къафланов я.*

Иер руш Периназ

ГъвечӀи Периназа гъар нисиниз ял-гъуз Варцалай бадедиз са гичин къайи яд тухуда. Къариди, руш акурла шад хъана, капар ягъиз, икӀ лугъуда:

*Элкъвей чин алай,
Къуьнел гичин алай
Иер руш Периназ,
Тахъуй, чан, назар ваз!*

Къе куьчеда рушал къуншидин гада Навруз гьалтна Ам кӀвачер куьруь, руфун экъисай, гардан яцӀу, къил еке, надинж аял я. Ада, рушан рехъ къуна, гъуд хкажна. Периназаз адахъай кичӀе туш. Руша адаз мез экъисна.

– Я руш Пери, Назпери! – вилер экъисна, хабар къуна ада. – Вун «Инал тӀампӀ, анал тӀампӀ, тӀампӀалабаш, къизилбаш» яни?

- Ваъ.
- КъецӀилбаш яни?
- Ваъ.
- Сарабаш? Алабаш?
- Ваъ! Ваъ!
- Бес, вун вуч я?
- Зун «Элкъвей чин алай, къуьнел гичин алай, иер руш Периназ» я.
- Пагъ, Пагъ! Бес, зун вуж я?
- Вун? Вун «Цегъ, Цегъ, цегърен мегъ. КӀвегъед стӀал, нисид ратӀал».
- Туш, къейди. Зун «Къизил агъмед ич...» я.
- ... Муьрхъуь къур пич.
- Туш! Зун... зун...
- Я Пери, я Назпази! – эверзавай Варцалай дидедин сес акъатна. Периназа, Наврузаз мез экъисна, гичинни гваз дидедин патав эверна.

Азиз Мирзадеков Эй гатфарин чубарук

Хтул Марьямаз

Эй, гатфарин чубарук,
Эй, гатфарин мулдин цуьк!
Савкъват я вун чаз ганвай,
Шад ийиз чи гуьгьуьл, рикI.

Пакам къилияй къарагъна,
Вун гьар сана къекъвезва,
Женжелвализ, кIубандиз
Кат-галтугиз, хъуьреза.

Бици, хару аял я,
КIубан я вун, шад я вун.
Бубад рикIин хиял я,
Бадед рикIин пад я вун.

Рагъдандалди женжелвал
Ийида на, галатдач.
Нинийривайни жуван
Са легъзени къакъатдач.

Бубад къамал ацукъда,
Секинз тадач бадени,
Вун гьерекатдик квачир
Авай туш са вядени.

Са куьникай эсиллагъ
Хабар авач. Шад я вун.
Дуьньядин къайгъуйрикай
Даима азад я вун.

Къуй гьамиша дуьньядал
Вун шаддаказ аваз хъуй!
Гьар са югъ яз бахтавар,
Къилелни рагъ алаз хъуй!

Эй, гатфарин чубарук,
Эй, гатфарин мулдин цуьк!
Савкъват я вун чаз ганвай,
Шад ийиз чи гуьгьуьл, рикI.

Ж

Хъартави Шарвелег

ЖУМАЛИДИЗ КАР КЪУР КАЦ.

Жумали накъ атанвалдай Советдиз,
Каци кьифер къазмач лугъуз арза гуз,
Къимет тагуз вичи авур гъурметдиз,
Кац жезвалдай къандавай-юкъуз арсуз.

Йикъа пудра якIун хуьрек незавай,
Пуд сеферда некни хъвазвай пуд бади,
Ахпа кациз дерин ахвар къвезавай,
Ксузавай авачир хъиз са дерди.

Дугъриданни, кациз дерди авачир,
Руфун тух тир, секинвал квай рикIикни.
Жумалидиз йифен ахвар амачир,
Кьифер къвезвай ам къатканвай месикни.

Яб гузмачир каци лагъай гафариз,
Нез-кун тир келледавай фикрар.
Къел язавай Жумалидин паквариз
Я лагъайла кьиф къун феи девирар.

Кьифре лугъуз: – Кьифер рекъир дарманар
Гъар гъафтеда гузва гъафте базарда.
Кьиф паталди ягъмир артух далдамар,
Твамир ялар жуван килин дамарда.

Сейке итим кьиф паталди рахадан,
ГъакI метлебсуз акъуддани йикъарни?
Акъвазара на ви хъархъун балабан,
Тукъвендава кьифер къадай ракарни.

Каци руфун авуна хъиз цавалди,
Ярх хъхъана чIугваз вичиз асайиш.
Лугъун гила за хъайивал куьреди,
Жумали гъич хъийиз амачир саймиш.

Пуд йикъалай жаваб ганай арзадиз:
ХтIун, лугъуз, чан аламаз, кацин хам.
Веъ лугъузвай мышьяк адан хапIадиз,
Акъваздайвал садлагъана рикIин дам.

Жумали мад тефей базар хъаначир,
Харж авуна кал къачузвай пуларни,
Шегърдайни гаф гайида гъаначир,
Гъа икI фена мад са шумуд йисарни.

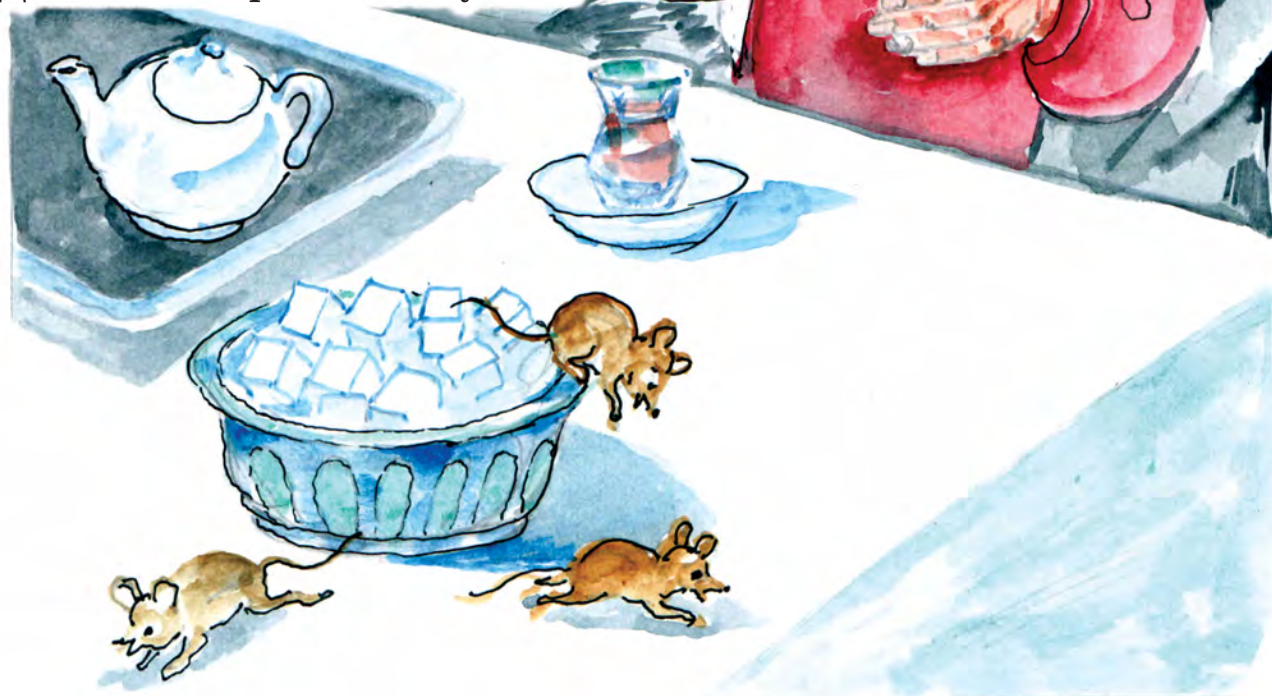
Каци вичиз кеф чIугвазвай дивандал,
Жумалидин ийир-тийир квахънавай.
Къифер са пай къугъваз авай айвандал,
Муькуь пайни фан гъуьрук акахънавай.

Шекердин кIус къачудайла экуьнахъ,
Шекердандай хкадарна пуд къифре,
Лап кичI яна, рекъверни хъана патахъ
Жумалидин фенавай михъиз зегъле.

РикI акъвазиз тIимил амай кесибдин,
Кас герек тир Жумали къе секиндай.
ТIвек-тIвеквенна кIан кумачир жибиндин,
Яд хъвадайла къиф акъатдай гичиндай.

Гъатнач дарман, гъатнач адаз ракъарни,
Кац исана къифер артух жезавай,
Жумалидин акъат хъана сарарни
Гъар жуьредин уьзуьрарни къвезавай.

ГъакI вилик пад къаз тахъана къиферин
Жумалидихъ мад са уьзуьр галукъна.
Йикъан къарай, ахвар квахъна йиферин,
Деливилин сер яна ам амукъна!

ДАБАНДА ЦАЗ

Паче

Язух къвезва Цмидин заз, за вучин,
Таран пуна Цми зурзаз, за вучин?
АкІаналда дабанда цаз Цмидин,
КалушдайтІуз феналда цаз парудин.

Чуьнуьх-гумбатІ, пис карна на, я Цми,
Мад дидедин рикІ тІарна на, я Цми.
ХупІ туширни фенвайтІа вун КІарудиз,
Ваз кар къуна ви къуншидин паруди.

Гадарна хъиз тежрибалу батІришар,
Фена алаз лап накъ къачур калушар.
Акъахна цаз калушдани, дабанда,
Къисас я им угъридиз – агъдабандиз.

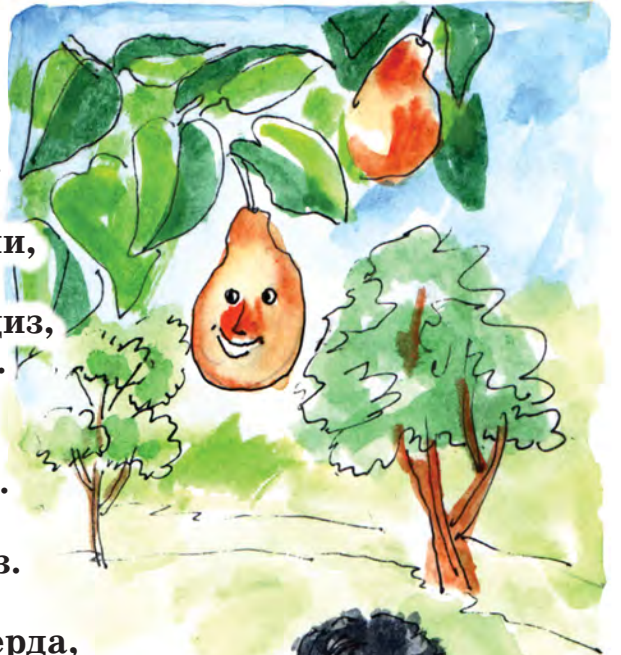
Темягъ хъана вин къуншидин чуьхверда,
Эха гила, ван хъайида вал хъверда.
Хъайид хъана, гъатнава вун кІевера,
Чара сад я – НуькІ халадиз эвера.

Багъа къвазда ваз ви къелет, я Цми,
Пуд фу жеда цацун къимет, я Цми.
Ван хъайила, къведа къунши Агъадаш,
Парудин цаз хКІанз вичин, ягъадаш.

Диде жеда НуькІ халадин савдада,
На лагъайтІа къунишидиз дад-бидада.
МасакІа ваъ, а виле къал, я Цми,
Яргъи силис, къални-макъал, я Цми.

Хъуьреда вал вири магъал, я Цми,
Четинди я вун авай гъал, я Цми.
Кимел фейи бубади кІул экъисда,
Баде хърак жеда яргъи силисда.

Низ чидай хъи, икъван гужар ваз хъана...
Амукъайди дабандавай цаз хъана.

Квез Чидани? Рагъ Чи Къуллугъда

Унсанрик фадлай къалабулух ква. Чилин винел нафтІадин мяденар гзаф алатІани, са мус ятІани а запасар акъалтІун мумкин я. Къванцин цІивинрин къадар нафтІадилай хейлин гзаф я, амма гъамни яргъал-мукъвал гъикІ хъайитІани куътягъ жеда. Гъа жуъре чиликай хкатзавай кузвай чешме-ярни, газни ва маса чим гудай къуватар.

Бес ахпа вучрай? Са пичина цІай хъувуникай ихтилат физвач. Заводар, фабрикакар кардик хъун патал, чІехи шегъерра уьмуър акъваз тахъун патал, машинри, турбинайри кІвалахун патал, къуватлу чим, яни энергия герек я. Ам гъинай гъида? Алимри и суалдал фадлай кІвалахзава.

Инсаният халкъай чІавалай башламишна чна ракъинин чим къабулзава, рагъ алай йикъуз ракъини гузвай чимдин къадар гъисабиз тежер къван гзаф я. Юкъван гъисабдалди са метри яргъивални са метри гъаркъуьвал алай чкадал 8 ишигълу лампадив гекъигиз жеда.

Ракъини чаз гъакъи тІалаб тийиз, уьмуърлух къуллугъзава, адан чим, къуват куътягъ жедайбурукай туш. Кар вири а къуват акъуллудаказ ишлешмишунал акъвазнава. Алакъзавани чалай а кар?

Тузгудин кьеле

Са сеферда зун дагълух хуър тир Унцукулдиз акъатна. КъвалерсадмуькуьданкГулал акъахнавай жуьреда туькГуьрнавай мягълейра кьекъвена, чун са къакъан тепе хътин чкадал хкаж хъана. Садлагъана чи вилериз цлар гуьзгуь тир кьеле хътин дарамат акуна. Адан къавални чЛехи, ажаиб жуьредин, сини хътин гуьзгуь алай. Къеледин цларни адетдинбур тушир, гуя абур гуьзгуьдин чЛехи къапарикай туькГуьрнавай. Къваларивни къуд пад ракъинихъ чин элкъуьрнавай гуьзгуьяр тир. Абурай цав, чил, тарар, векъер вири аквазвай.

Яъ, тажуб хъана зун, ибур вуч затГар хъурай, вуч патал хъурай? КилигайтГа, им ракъинин чим къватІзавай кьеле я къван. Де гила рикІел хкваш, сагъвечІи гуьзгуьдин кІус гъиле къуна, ракъинин нулар са чкадал элкъуьрайтГа, са шумуд декъикъадила а чка чими жеда, яргъалди ва гзаф нулар ракъурайтГа, эх тежервал чими жеда, цІайни къун мумкин я, са чар, кІарас яз хъайитГа. Гила чна фикир-фагъум ийин. Бес а нулар вишер-агъзурар санал къватІиз хъайитГа, гъихътин къуват-чим жезва? Гъа жуьреда ракъинин электростанцияр туькГуьрнава. Вишералди, агъзуралди гуьзгуьйри ракъинин нулар санал къватІзава, агъада къватІ хъанвай цел звал кьезва, ам пардиз элкъезва,

турбайриз гъахъзава, еке турбинаяр кардик кутазава, токдиз элкъезва.

Гъа ихътин къайда ишлемишна, чи алимри Крымда сифтегъан ракъинин электростанцияда кардик кутуна. Алай вахтунда а къайда кьвердавай гегъеншдиз ишлемишзава. Им нафт, куьмуьр, газ къенят авун лагъай чІал я.

Гила чун маса патахъай килигин. Рагъ авачир йикъуз вучрай, рагъ акІайла гъикІ хъурай, чІимел йикъуз, циф авайла, станцияри гъикІ къвалахран? Ибур кьезвай суалар я. Гьелбетда, цавал цифер алайла станциядивай къвалахиз жедач. Я йифизни станцияри къвалахдач. Я рагъ тІимил жедай чкайрани ахътин станциярикай са артух хийир авач. Гъавилай ахътин станцияр, адет яз, чими, рагъ алай йикъар йиса гзаф жедай къибле чкайра туькГуьрда. Амай вири терефарни фикирдиз къачунва. Йифен береда чЛехи пай фабрикри, заводди, трамвайри ва маса токдал къвалахдай затГари ял язва. Чарасуз йиф-югъ къвалахна къандай чкайра ток маса жуьредин, яни атомный ва гидравлический станциярикай менфят къачузва.

Гъар гъикІ ятІани, гъавая ва даим чаз вичин чим пайзавай ракъинин савкъват къабул тавун гъалатІ жеда, гъавилай инсанри хушвилелди ракъинин куьмек къабулзава.

БАЖАДАЙ ТАР

Парижда кыле феи хуьруьн майишатдин са выставкада виридалайни артух фикир вичел желб авур тар лимондин тар тир. Вахт-вахтунда и тара лугъуз хъана: «Зун цихъ гъарарат я!» Ада икI лагъанмазди, микропроцессорди гъасятда яд гудай алат кардик кутаз хъана. Вичиз бес къадар яд къачурла, тара адаз хабар гузвай ва яд гудай алат вич-вичелай хкатзавай. И алатди гъикI кIвалахзава? И кар ахтармишун патал лимондал датчик кутIунна. Тараз яд бес къадар тахъайла лимон юхсул, гъвечи жез башла-мишзава ва гъа и арада датчикди сигнал гузва, алат кардик кутазва.

СУПЕР-КТАБ

Дуьньяда виридалай члехи ва виридалай залан супер-ктабдин размер 2,74x3,07 метр яз чида. Адан заланвал ни 252,6 кг я. Ктабда 300 чин ава. Ам 1976 лагъай йи-суз Америкадин Колорада тIвар алай штатда чапдай акъудна. Куь классда шумуд кас ава? Лап 20-30 кас аватIани квевай а ктаб хкажиз жедач. А ктаб хкажун патал мектебдин вири аяларни муалли-

марни кIватI хьун герек я. Амма са-са чин, гьар са патахъай 2-3 кас акъвазайIа, белки мукъаятдиз хкажиз жен. Аламатрин кьил-тум авач. Ктабар кIелиз хуш тир аял-риз абур гзаф чир жеда.

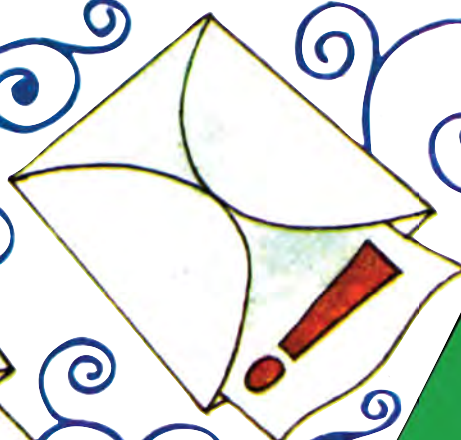

СУАЛ-ЖАВАБ

19 лагъай асирда Францияда яшамыш хъайи Виктор Гюго тIвар алаз гыкаяяр, романар кхъидай писателди вичин нубатдин «Негънавайбур» тIвар алай роман акъалтIарайла, лугъуз тежер хътин кагъулвал, галатун гыссна. Вири крар акъвазарна, ам яргъал чкадиз ял ягъиз фена. Амма вичин романдин къадар-къисмет, ам маса гыкI физватIа чириз кIан хъайи писателди вичин редактордиз лап куъруъ чар кхъена. Ингъе а чар: «?» Редакторди жаваб гана: «!»

A

B

ЧУБАРУКРИН КІВАЛ

Чубарукри чи айвандик
Эцигзава ківал.
Экуьнилай лап рагъдандал
Къурай цІамни къал,
Гъуьлуьн къарни, цІакулни, туйк
Гъизва, къаз кІуфа,
Гъекъедава къве чубарук,
Ава лап гужа.
Зун айвандик экъечІайла,
Мад агатзава.

За айвандал кІвахна тварар,
Чубарукриз нез.
КичІе жемир, тик яхъ лувар,
Къуват хъурай къез!
Экуьнилай лап рагъдандал,
КІватІиз цІамни къал,
Чубарукри чи айвандик
Эцигзава ківал.

Бажидин хинклар

Ташче

– Телли свас! – эверзава кьецедай кьунши бажи халади.

– Ша, ша, Бажи хала, хкаж хьухь.

– Ваъ, я кас, хкаж жедай кьван кар авач, свас. Куъ айвандилай куърсарнавай кьван кьахари, валлагь, темягь тухузва. Кьуру як квай хинклар рикел акьалтнава зин, са тике як ганайтла ажеб жедай.

– Башуьсте, чан Бажи хала, ам вуч лагьай гаф я, исятда гучни.

Са тике кьур якни гваз хьфида Бажи хала. Вад декьикьани алатдач, мад гьаятдай Бажи халади эверда:

– Телли свас, я хзанар!

– ГьикI хьана, Бажи хала, ша, хкаж хьухь.

– Ваъ, валлагь, хкаж жедай кьван кар авач, свас. Хинклар ийиз кьажгьан эцигнава за. Серг алачир хикларди са дадни гудач. Са кьил серг ганайтла, хьсан жедай лагьана за. Куъ берекетар мадни артух хьурай.

Са кьил сергни кьачуна, Бажи хала хьфида. Вад декьикьадилай гьаятдай мад Бажи халадин ван кьведа:

– Телли свас, вунни, ви балаарни Аллагьди хуьй, я Аллагь. Якни йиганва, сергни гатанва, тек са бадидавай гьуьр хьхьайтла, успагьи хинклар жедай. Ваъ, лугьумир чан свас.

– Ваъ вучтинди я, я Бажи хала, са бади гьуьр сеbeb яз за ви хатур хадани?

Хьфена Бажи хала са бади гьуьрни гваз, нянихь, кал ацана, вири кьунши папар жагьундин пуна кIватI хьайила, гьарда вичин сусалай арзаяр ийиз башламишна, тек

са Бажи халади суьгьбетдиз зил кьазвачир.

– Вун куьз киснава, я Бажи? – хабар кьуна пуд гадани пуд свас авай Нажабата.

– Тухдалди кьуру як квай хинклар тIуьна атанва зун. Исятда хьфена, Телли сусавай кьве кIал шекерни, са гьаб чайни гьана, чай хьваз ацукьда зун. Телли сусак синихар квайди туш. Гьавилляй зун киснава.

Имуча - Муча?

Рушан, сусан гъиле ам
Къугъваз жеда гараллаз,
Ахпа къвазда пипле ам
Къил чиле, тум цаваллаз.

Булушка туш къатар авай,
Ктабни туш гафар авай.
Дадлу нямет, къафунни фу,
Динжарда хзандин руфун.

Бахчадавай хцлу туп,
Хам къацу, къен яру туп.
Ширинарда сивер чи,
Тух я кални верчер чи.

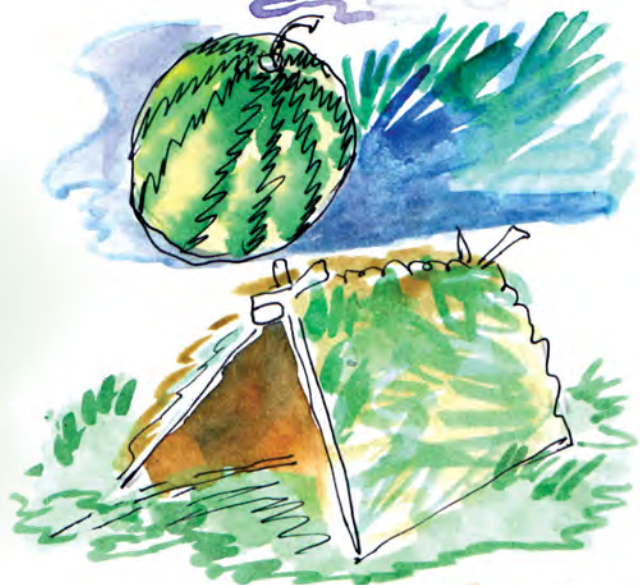
ТаратI алай къуд руькуьн,
Цлар квачир къуд рикIин.

Заз балкIан я чамардавай,
Зи данадиз чIал я ам.
Ам вуч хъурай?.. ... я ам.

Гъатнава марф зи хъиле,
Къав алай тIвал зи гъиле.
Къежира, марф, жедатIа,
Килигин вуж шедатIа.

Къене гевгьер авай хала
Къакъра ядай пайгар хала.

Чатук ам устIардин гъиле,
КIвале я нисидин келле.
ГъажикIадин тIвар жеда гагъ,
Чир хъанани? Вуч ятIа лагъ.

МЯШГЪУЛАРАДАЙ КЪУГЪУН

Агъадихъ ганвай гафарикай гъар садакай мад са гаф
туькIуьра. Са гъарфни я хкудмир, я кухтамир. Чешне ганва.

Банка – канаб

Къаргъа – ?

Салам – ?

Мелек – ?

Низам – ?

Турба – ?

Рак – ?

РикI – ?

Парча – ?

Гъвел – ?

Гизба – ?

Расим – ?

Калар – ?

Рух – ?

Къуьр – ?

Сенет – ?

Руш – ?

Сихил – ?

Кал – ?

Кац – ?

ISSN № 0206-7978

Кард

5/2021

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)

А. Кардаш

А. Исмаилов (зам. гл. редактора)

З. Кафланов

К. Акимов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталлибов

Автор фото на обложке А. Ахмедов

Формат 60x84 $\frac{1}{8}$.

Бумага офсетная.

Уч. изд. л. 3,48.

Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 27.10.2021 г.

Тираж 358 экз.

Заказ № 1121.

Типография:

ООО «Издательство «Лотос».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,

на полугодие - ПМ991.

Цена свободная

